

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Українсько-угорський навчально-науковий інститут
Кафедра історії Угорщини та європейської інтеграції

Ронай Леррі Мерабійович

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ДИСЦИПЛІНИ

«Вступ до спеціальності»

Ужгород-2025

Кафедра історії Угорщини
та європейської інтеграції
2025 отта угорською

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Українсько-угорський навчально-науковий інститут
Кафедра історії Угорщини та європейської інтеграції

Ронай Леррі Мерабійович

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ДИСЦИПЛІНИ
«Вступ до спеціальності»

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	01–Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014–Середня освіта
Предметна спеціальність (Спеціалізація)	014.03–Середня освіта. Історія
Освітня програма	Історія
Мова навчання	Угорська/українська

УДК 94 (076)

Р 71

Методичні рекомендації з дисципліни **«Вступ до спеціальності»**. для здобувачів спеціальності 6.014.03 «Середня освіта – Історія». Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2025. 52 с.

Розробник: Ронай Л.М., доктор філософії з історії та археології, старший викладач кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції.

Методичні рекомендації схвалено на засіданні кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції
Протокол № 8 від «25» березня 2025 р.

Методичні рекомендації схвалено на засіданні науково-методичної комісії Українсько-угорського навчально-наукового інституту
Протокол № 4 від «15» квітня 2025 р.

Методичні рекомендації схвалено на засіданні Вченої ради Українсько-угорського навчально-наукового інституту
Витяг з протоколу № 8 від «29» квітня 2025 р.

Рецензенти:

Зубанич Ласлов Ласлович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції Ужгородського національного університету;

Асланов Стеллас Антипович – доктор політичних наук, професор кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції Ужгородського національного університету.

© Ронай Л.М., 2025 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2025 р.

З М І С Т

Вступ.....	4
2. Методи навчання та критерії оцінювання досягнень здобувачів	7
3. Основний зміст програми навчальної дисципліни	12
4. Плани проведення лекційних занять	21
5. Плани і методика проведення семінарських занять	25
6. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів	34
7. Завдання для модульних контролів та критерії оцінювання	35
8. Рекомендований перелік тем рефератів та студентських наукових робіт	37
9. Рекомендована література	39
10. Питання до підсумкового контролю	46
Додатки	49

Вступ

Метою вивчення навчальної дисципліни з циклу професійної підготовки **«Вступ до спеціальності»** є ознайомити студентів з основами обраної ними спеціальності «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)», надати базові знання з основ навчальної дисципліни освітньо-професійної програми «Історія» та її місця в загальноосвітньому процесі вищого навчального закладу. Формування цілісного комплексу знань у студентів з історії та історіографії, навчання студентів науково-дослідної роботи, ознайомлення з історичними працями - починаючи з давньогрецьких істориків до історичної школи модерну включно.

Завдання курсу:

- 1) систематизація знань та виокремлення проблемних питань всесвітньої історії;
- 2) формування у студентів навичок самостійного, наукового аналізу.

Курс **«Вступ до спеціальності»** розроблено для студентів I курсу фахівців за освітнім ступенем «Бакалавр» зі спеціальності 6.014.03 «Середня освіта – історія». Програма дисципліни побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у закладах вищої освіти. Навчальна дисципліна є теоретичною та практичною основою сукупності знань та вмінь, що формують профіль фахівця в галузі історії.

Вивчення курсу **«Вступ до спеціальності»** посідає важливе місце у фундаментальній підготовці фахівців-істориків зі середньої освіти, які отримуватимуть кваліфікацію вчителів історії, викладачів закладу фахової передвищої освіти, Українсько-угорського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Ужгородський національний університету».

Дисципліна **«Вступ до спеціальності»** є осмисленням власного фаху майбутніми істориками, і містить теоретичні знання з історіографії, методології історії, історії стародавньої Греції та Риму, історії середніх

віків, теорії і методики науково-дослідної роботи. Актуальність нормативного курсу визначається необхідністю розуміти щоденні історичні процеси всесвітньої історії, а також пізнанням основ методологічних рефлексій як «писати історію» і осмислювати її.

Основне завдання курсу є вивчення студентами спеціальності «історія» основних категорій у дослідженні історіографії, методології історії, всесвітньої історії, а також знань з історії філософії, і розуміння взаємозалежностей між історією і викликами історичної доби, епістемології, основ науково-дослідної роботи.

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є:

- 1) лекції;
- 2) практичні (семінарські) заняття;
- 3) самостійна робота студентів;

Застосовуються такі засоби перевірки рівня підготовки студентів: усне опитування, письмове опитування, тести, колоквіум, підсумковий контроль.

Відповідно до **освітньо-професійної програми 014.03–Середня освіта. Історія**, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти наступних **компетентностей**:

а) Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти.

б) Загальні компетентності:

ЗК-1 Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного

демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технології, вести здоровий спосіб життя.

ЗК – 3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

ЗК – 4. Здатність працювати в команді;

ЗК – 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

ЗК – 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК – 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК – 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК – 10. Здатність до адоптації та дії в новій ситуації

в) Фахові компетентності:

ФК-1 Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.

ФК-2 Володіти основами ціле покладання, планування та проєктування процесу навчання учнів.

ФК-4 Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації дитини до саморозвитку (самовизначення, усвідомленого ставлення до навчання).

ФК-5 Здатність до забезпечення охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими потребами) в освітньому процесі та позаурочній діяльності.

2. Методи навчання та критерії оцінювання досягнень здобувачів

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни «**Вступ до спеціальності**» є:

- письмові стандартизовані тести в аудиторії;
- реферати (конспекти шкільних уроків з всесвітньої історії);
- презентації та виступи на студентських наукових заходах;
- інші види самостійної роботи та групових завдань.

Методи навчання: пояснювально-ілюстративний метод (інформаційні та оглядові лекції, конспектування окремих питань); проблемний метод (семінарські заняття; презентації, дискусії, колоквиум); дослідницько-інтерактивний метод з використанням мультимедійного обладнання та цифрових google-інструментів (пошукова робота з науковими джерелами, робота з Інтернет-джерелами, робота з контурними картами, складання аналітичної записки, складання словнику незнайомих термінів).

Результати діяльності студентів оцінюються за 100-бальною системою за такими формами контролю: поточний — виступ на практичному занятті (до 5 балів), виконання презентації, домашніх індивідуальних занять (до 40 балів: кожне індивідуальне завдання оцінюється до 5 балів; тематичний (за модулем) контроль (тестування) — до 50 балів (кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал).

Підсумковий контроль — виставлення семестрової оцінки студентам, які опрацювали теоретичні теми і практично засвоїли їх.

За результатами поточного контролю та виконання домашніх індивідуальних завдань студенти, які отримали від 90 до 100, балів можуть бути звільнені від підсумкового контролю та отримати оцінку "відмінно", від 80 до 90 балів — "добре", від 70 до 80 балів — "задовільно".

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: практичний, ініціативного самонавчання, ілюстративний, тренувальний та інформаційний.

Навчально-методичне забезпечення і консультування самостійної роботи здійснюється через університетське віртуальне навчальне середовище. Оцінювання навчальних досягнень здобувачів здійснюється за чотирибальною національною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно); 2-рівневою національною шкалою: зараховано/незараховано; 100-бальною та шкалою ECTS (A, B, C, D, E, F, FX).

Форми оцінювання:

- усно-письмове опитування;
- модульна контрольна робота;
- підсумковий контроль.

Форми поточного контролю:

- перевірка виконання практичних робіт (письмові відповіді на питання, складання схем, таблиць тощо);
- усне опитування на семінарах;
- Підготовка презентацій;
- Ситуаційні завдання.

Інтегровані вимоги до знань та вмінь з навчальних модулів: навчальний матеріал дисципліни структурований за модульним принципом і складається з класичних навчальних модулів, кожен з яких є логічно завершеною, відносно самостійною, цілісною частиною навчальної дисципліни, засвоєння якої передбачає проведення модульної контрольної роботи та аналіз результатів її виконання.

Форма модульного контролю: після виконання програми змістового модулю у визначений деканатом термін здійснюється поточний модульний контроль у вигляді письмової контрольної роботи який складається із трьох теоретичних питань, які оцінюються у межах від 1 до 50 балів. Заплановано дві модульні контрольні роботи, захист реферату, заслуховування доповіді, перегляд презентації студента. Якщо з об'єктивних причин здобувач не прийшов на модульний контроль у

визначений термін, то він має право за дозволом деканату пройти його протягом двох тижнів після виникнення заборгованості.

Форма підсумкового семестрового контролю: залік. Оцінювання навчальних досягнень та практичних навичок здійснюються за 100 бальною системою. Загальна кількість балів за семестр з навчальної дисципліни складається із середнього арифметичного балу за модулі та балів за поточний контроль.

У разі отримання позитивної підсумкової оцінки за модулі здобувач має право відмовитися від складання заліку. У такому випадку в заліково-екзаменаційну відомість заноситься загальна підсумкова оцінка. При умові, що здобувач(ка) хоче покращити підсумкову оцінку за модуль із дисципліни, він (вона) має складати залік. При цьому результати поточного контролю не враховуються. Умови допуску здобувача до підсумкового семестрового контролю: виконання всіх практичних робіт; наявність конспекту усіх лекцій; виконання поточних модульних контролів.

Критерії оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни **«Вступ до спеціальності»:**

Відповідно до «Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсових) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання здобувачів оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який: - всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; - вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; - засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; - засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; - вільно висловлює власні думки,

самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; - самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку «добре» (82-89 балів, В) заслуговує здобувач, який: - повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; - має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; - під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який: - в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; - опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) заслуговує здобувач, який: 8 - знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; - виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; - ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; - допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який: - володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній

професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувачу, який: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка «незадовільно» (0-35 балів, F) – виставляється здобувачу, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни. При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Основний зміст програми навчальної дисципліни

I-й семестр

Тема 1. Вступ до спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)».

Історична наука серед інших наук на сучасному етапі, її завдання і пізнавальні можливості. Семантичний підхід до поняття «історія». Складові частини наукового пізнання в історії. Роль теорії і методів пізнання в історії. Поняття, категорії, принципи і методи в історичній науці.

Минуле та історія. Історія дидактична (шкільна), що навчає і виховує, та історія академічна (університетська), що вивчає і досліджує. Освітня програма «Історія» спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія та громадянська освіта» першого бакалаврського рівня та навчальний план до неї. Поняття, терміни, дефініції в історії. Реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти в Україні. Джерела та література до навчальної дисципліни (освітньої компоненти).

Тема 2. Як розуміли історію колись і як її розуміють сьогодні:

оглядова еволюція світової історичної думки та освіти.

Зародження історичного мислення у давніх цивілізаціях. Характеристика історичних уявлень у Месопотамії, Єгипті, Китаї, Індії, античній Греції та Римі. Грецька логіка причинно-наслідкових зв'язків у трактуванні подій (Геродот, Фукидід). Формування релігійного підходу до історії у Середньовіччі. Християнська концепція лінійного часу, божественного провидіння та історії як морального уроку.

Історичне мислення в епоху «Відродження» та «Нового часу». Світська інтерпретація історії. Становлення ідей історичного прогресу та національної історії. Історіографія XVIII–XIX ст.: раціоналістичні, позитивістські та романтичні підходи до вивчення минулого. Історія як наука в системі гуманітарного знання. Виникнення шкіл історичного

аналізу: марксистська, історико-антропологічна, історія ідей, школа «Анналів».

Історія в ХХ ст.: вплив ідеологій і воєн на інтерпретацію минулого. Переосмислення історичного процесу в умовах тоталітаризму, колоніалізму, двох світових війн. Післявоєнна історіографія: поява структурного аналізу, мікроісторії, нових тем (історія жінок, соціальних груп, повсякденності). Постмодерністські виклики у 1970–1990-х рр.: питання об'єктивності, наративу, пам'яті.

Сучасне розуміння історії: міждисциплінарність, глобальний підхід, критика євроцентризму. Вплив цифрових технологій, розвиток публічної історії. Історична освіта сьогодні: компетентнісний підхід, акцент на критичне мислення та осмислення історичних джерел. Роль історії в сучасному світі: ідентичність, політика пам'яті, міжкультурний діалог. Особливості викладання історії в Західній Європі та Америці в контексті нових викликів і глобалізації.

Тема 3. Хронологічне та тематичне розуміння історії.

Формування хронологічного підходу у стародавніх культурах: літописання та аннали в Месопотамії, Єгипті, Китаї та Індії. Хронологічна модель викладу подій у Греції та Римі: зародження історії як послідовного викладу фактів. Геродот і Фукидід як основоположники класичного наративу. Сакралізація часу в християнському Середньовіччі: домінування лінійного часу та «історії спасіння».

Розвиток тематичного мислення в епоху Відродження та Нового часу. Поява секулярного бачення історії. Зосередження уваги на соціальних, економічних та політичних процесах. XVIII–XIX ст.: поява історії як аналітичної науки. Зародження історичних шкіл, які оперують не лише фактами, а й темами — марксизм, історія ідей, соціальна історія.

Синтез хронологічного і тематичного підходів у ХХ ст. Вплив «школи Анналів» і структурного аналізу. Тематизація історії через «довгі

тривалості» (Бродель), вивчення ментальностей, повсякденності, гендеру, культури. Зміщення акцентів із «подієвого ряду» на процеси та явища.

Сучасна гуманітаристика: інтеграція обох підходів. Освітні моделі Західної Європи, Центрально-Східній Європі та Америки — комбінація хронологічної послідовності з тематичними блоками. Акцент на історичне мислення, критичне осмислення джерел та формування компетентностей. Хронологія як «скелет», тематика як «сенса» у сучасному викладанні історії.

Тема 4. Громадянська освіта.

Формування ідеї громадянськості у світовій політичній та освітній думці. Витоки громадянської освіти у філософії античності: Платон, Аристотель, Цицерон. Поняття «громадянин» у Стародавньому Римі та його вплив на подальші уявлення про суспільну участь.

Громадянська освіта в епоху Просвітництва: поєднання індивідуальної свободи з суспільною відповідальністю. Погляди Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локка, І. Канта. Формування основ політичної культури в добу модерних революцій XVIII–XIX ст. (Американська, Французька революції) та становлення концепту громадянських прав.

Інституціоналізація громадянської освіти у XX ст. як реакція на виклики війни, авторитаризму й тоталітаризму. Демократизація освіти та роль громадянського виховання в країнах Західної Європи, Центрально-Східній Європі, США, Поширення ідей плюралізму, верховенства права, толерантності, участі у прийнятті рішень.

Громадянська освіта у XXI ст.: глобальні виклики, міжкультурний діалог, цифрове громадянство. Компетентнісний підхід: поєднання знань, цінностей та практичних дій. Роль громадянської освіти у формуванні активної позиції, критичного мислення та демократичної культури. Особливості інтеграції громадянської освіти в освітні програми України, країн ЄС та Америки.

Тема 5. Інклюзивна та неформальна освіта.

Розвиток інклюзивної освіти як складової права на освіту: історичні передумови, міжнародні ініціативи (Саламанська декларація, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю). Поступовий перехід від ізоляції до інтеграції й інклюзії. Зміна підходів до особливих освітніх потреб. Педагогіка підтримки, дитиноцентризм, доступність.

Становлення неформальної освіти: криза традиційної школи, розвиток альтернативних форм навчання у XX ст., освітні ініціативи громадських організацій, навчання протягом життя. Визнання ролі позашкільної, волонтерської, молодіжної, онлайн-освіти у формуванні громадянських і соціальних навичок.

Сучасне розуміння інклюзії: різноманіття як цінність, створення умов для участі всіх здобувачів освіти. Принципи універсального дизайну навчання, командного підходу та міжсекторальної взаємодії. Підготовка педагогів до інклюзивного середовища. Індивідуальні освітні траєкторії та підтримка.

Роль неформальної освіти у демократичному суспільстві. Формування соціальної відповідальності, критичного мислення та активної життєвої позиції. Інтеграція інклюзивного та неформального підходів в українському освітньому просторі. Приклади з Європи, США та досвід України.

Модуль №2

Тема 6. Спеціальні та допоміжні історичні дисципліни.

Формування та розвиток спеціальних і допоміжних історичних дисциплін (СДІД) як окремої галузі знань. Їхнє значення для історичних досліджень, зокрема верифікації джерел, уточненні фактів та реконструкції історичного минулого. Витоки СДІД у класичній філології, антикознавстві та історіографії Нового часу. Перші систематичні класифікації в Європі XVIII–XIX ст.

Основні напрями СДІД: хронологія, генеалогія, геральдика, сфрагістика, нумізмати́ка, палеографія, дипломатика, археографія, топонімі́ка, фалеристика тощо. Їхній об'єкт, методи, завдання та прикладна цінність у науковій і джерелознавчій практиці. Приклади використання у вивченні окремих історичних періодів.

Роль СДІД у сучасному історичному знанні: міждисциплінарність, поєднання з цифровими технологіями, візуальна аналітика, реконструкція подій та соціальних структур минулого. Місце спеціальних дисциплін у шкільній та університетській освіті.

Особливості застосування СДІД в українській історіографії: становлення в ХІХ – на початку ХХ ст., внесок українських учених (В. Антонович, М. Грушевський, Д. Яворницький), сучасні центри досліджень. Практика інтеграції СДІД в академічну та музейну справу, архівознавство, краєзнавство та публічну історію.

Тема 7. Бібліотеки, музеї, архіви і як працювати з їхніми колекціями.

Історія формування бібліотек, музеїв та архівів як центрів збереження історико-культурної спадщини. Витоки в античному світі (Александрійська бібліотека, римські архіви), розвиток у Середньовіччі (монастирські скрипторії, королівські скарбниці) та перетворення у Новий час на публічні інституції знання. Значення бібліотек, музеїв і архівів у формуванні історичної пам'яті та ідентичності суспільства.

Структура та функції бібліотек, музеїв і архівів. Бібліотеки як джерела письмової спадщини (книги, періодика, цифрові бази даних). Музеї як візуально-просторові наративи минулого (експозиції, артефакти, концепції інтерпретації). Архіви як сховище унікальних документів, що забезпечують наукову верифікацію подій. Особливості каталогізації, збереження, реставрації та оцифрування колекцій.

Методика роботи з колекціями: пошук, аналіз, інтерпретація. Принципи джерелознавчої критики, робота з архівними фондами, музейними

описами, бібліографічними покажчиками. Використання цифрових ресурсів, онлайн-архівів та інтерактивних баз даних. Проблеми доступу, авторських прав, а також етичні аспекти при роботі з приватними, конфіденційними чи культурно чутливими матеріалами.

Роль бібліотек, музеїв і архівів у сучасній історичній освіті та публічній історії. Освітні проєкти, виставки, лекції, інтерактивні програми. Співпраця з громадами, школами, університетами. Сучасні підходи до збереження й актуалізації спадщини: диджиталізація, доповнена реальність, віртуальні музеї. Формування навичок історика-освітянина у роботі з культурними інституціями.

Бібліотечна, архівна, музейна, справа в Україні. Бібліотеки, архіви, музеї України.

Тема 8. Види джерел та літератури з історії і як працювати з ними.

Поняття історичного джерела: визначення, функції, значення в історичному дослідженні. Класифікація джерел: писемні (документи, хроніки, листування, мемуари), речові (археологічні знахідки, предмети побуту, архітектура), усні (спогади, інтерв'ю), образотворчі (картини, фотографії, плакати), аудіовізуальні (фільми, звукозаписи), цифрові (електронні архіви, онлайн-платформи). Особливості джерел різних епох і культур. Проблема автентичності, збереження та доступу.

Історична література як другий рівень джерельної бази: наукові монографії, статті, підручники, довідники, хрестоматії, енциклопедії, науково-популярні тексти. Види історіографічних праць: оглядові, аналітичні, контрверсійні, синтетичні. Принципи критичного читання літератури: автор, контекст написання, джерельна база, інтерпретаційна модель. Зміна історичних парадигм та вплив ідеологій на історичну науку.

Методика опрацювання історичних джерел: зовнішня та внутрішня критика, визначення джерельної цінності, виявлення упередженості, аналіз

структури та мови джерела. Складання джерелознавчого опису, реферування, порівняння кількох джерел з однієї теми. Робота з літературою: фіксація основних тез, цитування, аналіз структури аргументації.

Практичне застосування: формування джерельної бази для курсової чи наукової роботи, підготовка до уроку або лекції, складання історичного нарративу на основі різних типів джерел. Застосування цифрових інструментів у пошуку та аналізі джерел: електронні бібліотеки, архіви, бази даних. Роль історичних джерел у формуванні критичного мислення, медіаграмотності та міждисциплінарних зв'язків.

Тема 9. Як писати науковий текст: реферат, есе, курсова робота, дипломна робота, стаття, дисертаційне дослідження, книга.

Науковий текст як форма академічної комунікації. Його структура, стиль і мова. Основні вимоги до академічного письма: логічність, аргументованість, послідовність, чіткість термінології. Проблематика авторства, плагіату, наукової доброчесності. Роль джерельної бази, наукової літератури та коректного цитування у створенні якісного тексту. Основи оформлення посилань (APA, Chicago, MLA тощо).

Особливості написання коротких форм: реферат (огляд джерел чи літератури), есе (вільне міркування з опорою на факти). Структура, стиль, аргументація, використання джерел. Навчальні роботи як тренажер аналітичного мислення. Помилки, яких варто уникати.

Курсова та дипломна робота — перші великі наукові тексти. Вибір теми, формулювання проблеми та мети дослідження. Побудова структури: вступ, основна частина, висновки. Робота з джерелами, розробка апарату дослідження (гіпотеза, об'єкт і предмет, методи). Стандарти академічного оформлення.

Наукова стаття, дисертація, монографія (книга) — особливості «дорослого» наукового письма. Публікаційна етика, авторські права,

структура публікації. Новизна як ключовий критерій. Підготовка рукопису до рецензування. Роль редактора та наукової спільноти. Особливості наукового стилю в історичних дослідженнях: наративність, фактологічність, дискусійність.

Тема 10. Університети та історичні науково-дослідні заклади.

Історичні витоки університетської освіти в Європі: Болонья, Оксфорд, Сорбонна, Краків. Трансформація університетів від середньовічних корпорацій до сучасних наукових центрів. Роль гуманітарних факультетів у становленні історичної науки. Вплив освітніх реформ XIX–XX ст. на історичну освіту.

Розвиток спеціалізованих історичних інститутів та наукових шкіл. Приклади: Інститут історії НАН України, Інститут сучасної історії у Мюнхені, Maison des Sciences de l'Homme у Парижі, Інститут Макса Планка в Німеччині. Специфіка їхньої науково-дослідницької діяльності: проєктні підходи, міждисциплінарність, співпраця з університетами.

Інститути та університети Угорщини. Університет Іштвана Сечені. Дебреценський університет. Сегедський науковий університет. Ніредьгазька вища школа. Будапештський технічний і економічний університет. Католицький університет ім. Петера Пазманя. Виникнення і розвиток університетів в Україні (XVII - поч. XX ст.). Виникнення і розвиток Київського, Львівського університетів. Університети в Україні в роки незалежності. Наукові історичні установи України. Історія Ужгородського національного університету.

Університети як платформи академічної мобільності, міжуніверситетських програм та міжнародного діалогу. Значення аспірантури, докторантури,

грантів та конференцій для розвитку історичної науки. Інфраструктура досліджень: архіви, бібліотеки, цифрові репозитарії.

Сучасні виклики: автономія університетів, зміна фінансування науки, конкуренція приватних і державних закладів, впровадження цифрових інструментів у дослідження. Важливість університетів і наукових установ у формуванні публічної історії, збереженні пам'яті та просуванні критичного мислення.

4. Плани проведення лекційних занять

Модуль №1

Лекція 1. Вступ до спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)».

1. Сутність історії як науки: предмет, методи, джерельна база.

2. Функції історичної науки: пізнавальна, виховна, прогностична. Значення історії для суспільства.

3. Історія в системі профільної середньої освіти: напрями, завдання, інтеграційні можливості.

4. Специфіка викладання історії в закладах загальної середньої освіти України: підходи, зміст, виклики.

Лекція 2. Як розуміли історію колись і як її розуміють сьогодні: оглядова еволюція світової історичної думки та освіти.

1. Історичне мислення в давнину та Середньовіччі: міфологічні уявлення про минуле, перші спроби історичного аналізу в античній Греції (Геродот, Фулідід) та Римі (Тіт Лівій, Тацит), християнська концепція історії у Середньовіччі.

2. Розвиток історичних поглядів у Новий час: секуляризація історії, ідеї прогресу, формування національних історичних шкіл.

3. Основні напрями історіографії XIX–XX ст.: позитивізм, марксистська традиція, французька школа «Анналів», постмодерністська критика історичного знання.

4. Сучасне розуміння історії: глобальна перспектива, міждисциплінарний підхід, зміна ролі історичної освіти в країнах Західної Європи та Америки.

Лекція 3. Хронологічне та тематичне розуміння історії.

1. Походження хронологічного підходу: від літописання до лінійного часу в античності та Середньовіччі (Греція, Рим, Європа).
2. Витоки тематичного аналізу: гуманізм, історія ідей, соціальні й економічні процеси у «Новому часі».
3. Поєднання хронології і тематики в історіографії XX століття: школа «Анналів», мікроісторія, культурна історія.
4. Освітнє застосування: хронологічно-тематична модель у сучасній історичній освіті Західної Європи, Центрально-Східній Європі та Америки.

Лекція 4. Громадянська освіта.

1. Історичні витоки та філософські засади громадянської освіти: Античність, Просвітництво, доба модерних революцій.
2. Громадянська освіта в XX столітті: відповідь на виклики тоталітаризму, війни та суспільної трансформації.
3. Сучасні підходи до громадянської освіти: компетентності, цифрове громадянство, глобальні орієнтири.
4. Практики впровадження громадянської освіти в Україні, країнах ЄС та Америці: освітні моделі, виклики та перспективи.

Лекція 5. Інклюзивна та неформальна освіта.

1. Історичні та концептуальні основи інклюзивної освіти: міжнародні документи, етапи розвитку, ключові підходи.
2. Витоки неформальної освіти у XX ст. та її значення в сучасному освітньому процесі.
3. Реалізація принципів інклюзії: виклики, педагогічні стратегії, досвід європейських країн та України.

4. Синергія інклюзивної та неформальної освіти: нові можливості для учнів, громад і суспільства.

Модуль №2

Лекція 6. Спеціальні та допоміжні історичні дисципліни.

1. Витоки та еволюція спеціальних і допоміжних історичних дисциплін: європейський та український контекст.

2. Основні види СДІД: предмет вивчення, методи, приклади практичного застосування.

3. Сучасне значення СДІД: міждисциплінарність, цифровізація, інтеграція в історичні дослідження.

4. Роль СДІД в історичній освіті, науці та культурній спадщині: досвід України та світу.

Лекція 7. Бібліотеки, музеї, архіви і як працювати з їхніми колекціями.

1. Історичний розвиток бібліотек, музеїв та архівів: від античності до сучасності.

2. Структура, функції та типологія колекцій: джерела, збереження, доступ.

3. Методи і прийоми роботи з колекціями: бібліографія, музейна документація, архівні фонди.

4. Використання культурних інституцій у навчальному процесі, наукових дослідженнях та публічній історії.

Лекція 8. Види джерел та літератури з історії і як працювати з ними.

1. Основні види історичних джерел: класифікація, особливості, значення для дослідження.

2. Історична література: типи, підходи, критичний аналіз.

3. Методика роботи з джерелами та літературою: критика, інтерпретація, порівняння.

4. Практичне використання джерел і літератури у навчанні, дослідженнях та публічній історії.

Лекція 9. Як писати науковий текст: реферат, есе, курсова робота, дипломна робота, стаття, дисертаційне дослідження, книга.

1. Основні принципи академічного письма: структура, стиль, академічна доброчесність.

2. Реферат, есе — жанри короткого наукового тексту: як писати, на що звертати увагу.

3. Курсова й дипломна робота: побудова дослідження, оформлення, пошук джерел

4. Стаття, дисертація, наукова книга: публікаційні вимоги, оригінальність, підготовка до друку.

Лекція 10. Університети та історичні науково-дослідні заклади.

1. Витоки та еволюція університетської історичної освіти в Європі.

2. Формування історичних наукових шкіл і установ: приклади, структура, діяльність.

3. Університети як середовище наукового пошуку, академічної мобільності та інновацій.

4. Сучасні виклики та перспективи розвитку історичних науково-дослідних інституцій.

5. Ужгородський національний університет.

5. Плани та методика проведення семінарських занять

Модуль №1

Семінар 1. Вступ до спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)».

1. Значення історичної пам'яті для формування особистості та колективної ідентичності.
2. Формування професійної етики та методологічних навичок історика у сучасному освітньому середовищі.
3. Філософські засади історичного пізнання: спільні елементи й відмінності між історією та філософією.
4. Історія як наука про зміни в часі: об'єкт, предмет і межі дослідження.

Рекомендована література:

1. Арон. Р. Вступ до філософії історії. Есе про межі історичної об'єктивності. Київ: Український центр духовної культури, 2005. 580 с.
2. Головка М. В. Концепція та методологія історико-методичного дослідження. Нові технології навчання : наук.-метод. зб. Кол. авт. – Київ: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 45. – С. 120-125.
3. Зашкільняк Л. Про історичне мислення та роль історика у сучасному світі.
УкраїнаЄвропа-Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2015. Вип. 16(1). С. 174-180.
4. Heller Á. A történelem elmélete. Budapest: Múlt és jövő lap- és Könyvkiadó, 2001. 343 old.
5. Seignobos C. A történetírás, mint tudomány A történészi hivatás kialakulása a XIX. századi Franciaországban. Budapest: Napvilág Kiadó, 2007. 422 old.

Семінар 2. Як розуміли історію колись і як її розуміють сьогодні: оглядова еволюція світової історичної думки та освіти.

1. Особливості історичного мислення в античних та середньовічних суспільствах.
2. Зв'язок історичної науки з панівними ідеологіями різних епох.
3. Трансформація поглядів на історію під впливом соціальних і культурних змін.
4. Пошук об'єктивності в історичному пізнанні у XX–XXI століттях.

Рекомендована література:

1. Історія філософії: підруч. для студ. вищ. навч. закл. В. І. Ярошовець, О. В. Александрова, Г. Є. Аляєв та ін. ; за ред. В. І. Ярошовця ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : ВПЦ «Київ. ун-т», 2010. 928 с.
2. Терещенко В. П. Морфологія історії філософії О. Шпенглера. Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. - 2018. - Вип. 19. - С. 217-218.
3. Шаповал Ю., Гирич І. Чому необхідно переосмислювати минуле? Київ: Konrad Adenauer Stiftung, 2010. 44 с.
4. Romsics I. A történetész mestersége. Rubikon, 2003. 6. sz. 4-66. old.
5. Wessel K. Egy korszerűtlen történész. Johan Huizinga élete és művei. Budapest: Széphalom Könyvműhely Kiadó, 2003. 239 old.

Семінар 3. Хронологічне та тематичне розуміння історії.

1. Періодизація історичного процесу в Україні: принципи, підходи та наукові дискусії.
2. Матеріалістична концепція історії в контексті загальноісторичних теорій розвитку суспільства.

3. Особливості періодизації історії Угорщини у європейському історичному контексті.

4. Вплив ідеологічних настанов на формування періодизаційних схем у національних історіографіях.

Рекомендована література:

1. Зашкільняк Л.О. Матеріалізм Історичний, матеріалістичне розуміння історії [Електронний ресурс] Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - Київ: В-во «Наукова думка», 2009. - 790 с.
2. Кульчицький С. В. Періодизація вітчизняної історії у працях Інституту історії України НАН // Український історичний журнал. 2011. № 3.
3. Плохій С. Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.
4. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ: Генеза, 1997. 380 с.
5. Romsics I. Magyarország története. Budapest: Kossuth Kiadó Zrt, 2017. 543 old.
6. Benda K. Magyarország történeti kronológiája I-IV. I.: a kezdetektől 1526-ig, II.: 1526-1848., III.: 1848-1944., IV.: 1944-1970. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1983. 1258 old.

Семінар 4. Громадянська освіта.

1. Історичні передумови формування громадянської самосвідомості.
2. Освітні практики, які формують компетентності активного громадянина.
3. Громадянська освіта як інструмент соціалізації в демократичному суспільстві.
4. Порівняльні моделі громадянської освіти у світі.

Рекомендована література:

1. Батіщева О. Громадянська освіта як інструмент формування громадянського суспільства в Україні: проблеми та шляхи їх подолання. Актуальні проблеми громадянської освіти та виховання: український та зарубіжний досвід. 2013. 9-15 С.

2. Дем'янчук, О. П. Теорія і практика громадянської освіти: світовий досвід.

Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. 2001. Т. 19. С. 64-69.

3. Simon Gy. A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1979. 289 old.

4. Fízel N. A magyar polgári iskolai tanárképzés története (1868-1947) - Esély az együttműködésre - professzionalizáció és intézményesülés. Budapest: Gondolat Kiadói Kör Kft., 2018. 355 old.

Семінар 5. Інтегрована та неформальна освіта.

1. Інтегровність як принцип сучасного освітнього простору.
2. Значення неформального навчання в освітній траєкторії особистості.
3. Приклади ефективної взаємодії формальної й неформальної освіти.
4. Бар'єри і можливості інтеграції у вивченні історії.

Рекомендована література:

1. Стеблюк С. В. Методика інтегрованого навчання за концепцією «нова українська Школа». Навчальний посібник. Ужгород. УжНУ. 2023. 113 с.

2. Богданов С.С. Неформальна освіта як феномен сучасності. Причорноморський науково-дослідний інститут Економіки та інновацій. Інноваційна педагогіка науковий журнал. 2023. Вип. 66. 99-101 с.

3. Réthy E. Befogadás, méltányosság, az inkluzív pedagógia rendszere. Pécs: Comenius Oktató és Kiadó Kft., 2013. 253 old.

4. Strédl T. Az inkluzív pedagógia múltja és jelene. Polymatheia: művelődés- és neveléstörténeti folyóirat, 2022. 19 (1-2). 168-185 Old.

Модуль №2

Семінар 6. Спеціальні та допоміжні історичні дисципліни.

1. Роль спеціальних дисциплін у верифікації історичних фактів.
2. Взаємодія історії з картографією, хронологією, нумізматиною.
3. Значення генеалогії, геральдики й сфрагістики у дослідженні джерел.
4. Еволюція уявлень про допоміжні історичні науки.

Рекомендована література:

1. Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни: навч. посіб.; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 423 с.
2. Войцехівська І. Н., Дмитрієнко М. Ф. Спеціальні історичні дисципліни. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2012. Т. 9 : Прил С. 743.
3. Яременко М. Спеціальні історичні дисципліни: Навч. посібник. Аграр Медіа Груп, 2010. 197 с.
4. Bertényi I. A történelem segédtudományai. Budapest: Osiris Kiadó, 2006. 319 old.
5. Zubánics L. Történelmi segédtudományok. Oktatási-módszertani kiadvány Módszertani javaslatok és tantárgyi program III-IV. akkreditációs szintű felsőfokú tanintézmények diákjai számára. Ungvár: Аутдор – Шарк, 2022. 154 old.

Семінар 7. Бібліотеки, музеї, архіви і як працювати з їхніми колекціями.

1. Методика пошуку інформації у музейних і архівних фондах.
2. Проблеми інтерпретації історичних об'єктів у публічному просторі.
3. Значення цифрових ресурсів бібліотек та архівів для досліджень.
4. Етичні аспекти використання архівних матеріалів.

Рекомендована література:

1. Довжук І. В. Нормативно-правові засади регулювання архівної справи в Україні доби незалежності. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки. 2017. Вип. 3. С. 13–25.
2. Нариси історії архівної справи в Україні: навч. посіб. для студ. іст. ф-тів вищих навч. закл. За заг. ред. Ірина Б. Матяш, Катерина І. Климова. Київ: УНДІАСД : ВД «КМ Академія», 2002. 609 с.
3. Салата О.О. Основи музеєзнавства. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.
4. Fülep F., Faludy A. A Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1977. 355 old.
5. Reisz T. Cs. A nemzet levéltára - Fejezetek az országos levéltár történetéből. Budapest: Magyar Nemzeti Levéltár, 2023. 592 old.
6. Somkuti G. Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802-1918. Budapest: Országos Széchényi könyvtár, 2002. 139 old.

Семінар 8. Види джерел та літератури з історії і як працювати з ними.

1. Характеристика та відмінності між письмовими, візуальними й усними джерелами.
2. Методика аналізу першоджерел та їх історичної достовірності.

3. Проблеми інтерпретації суб'єктивних свідчень у мемуаристиці та щоденниках.

4. Критерії науковості історичної літератури.

Рекомендована література:

1. Грінченко Г. Г. Усна історія: Методичні рекомендації з організації дослідження: Для студентів і аспірантів. Харків.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007.
2. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади // Україна модерна — Число 11/ 2007. С. 7-20.
3. Любовець Н. І. Вивчення мемуарів як історичного та біографічного джерела: до історіографії проблеми. Українська біографістика. 2010. Вип. 7. С. 66-104.
4. Fazekas Cs. Bevezetés az újkori magyar történeti források tanulmányozásába. Miskolc: Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara, 2000. 56 old.
5. Glatz F. Újkori muzeológia, mint történeti forrástan és kultúrtörténet. Századok, 1978. 112. 1: 134–153 Old.

Семінар 9. Як писати науковий текст: реферат, есе, курсова робота, дипломна робота, стаття, дисертаційне дослідження, книга.

1. Відмінності між різними жанрами наукового письма в історії.
2. Основи академічної доброчесності та уникнення плагіату.
3. Логіка побудови аргументації у науковому тексті.
4. Стандарти оформлення наукових робіт з історії.

Рекомендована література:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. за заг. ред. Н.Г.Сорокіної, А.Є.Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 171 с.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження. Поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
3. Староста В.І. Курсові роботи: підготовка, оформлення, захист. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Початкова освіта». Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. 40 с.
4. Körtvélyesi Zs. Bevezetés a tudományosszöveg írásába. Szakdolgozatírók kézikönyve. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2018. 64 old.
5. Umberto E. Hogyan írjunk szakdolgozatot? Budapest: Partvonal Könyvkiadó, 2012. 214 old.

Семінар 10. Університети та історичні науково-дослідні заклади.

1. Роль університетських кафедр в історіографічному процесі.
2. Взаємозв'язок академічної науки та публічної історії.
3. Специфіка функціонування історичних інститутів у Європі та Америці. Історичний факультет УжНУ.
4. Внесок науково-дослідних центрів у розвиток сучасної історичної думки.

Рекомендована література:

1. Олашин М.В. Історичний Факультет Ужгородського національного університету. Ужгород: Гражда, 2010. 434 с.
2. Розвиток сучасної університетської освіти країн Західної Європи: монографія. А. В. Ржевська; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса

Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 356 с.

3. Mikonya Gy. Az európai egyetemek története (1230–1700). Budapest: Elte Eötvös Kiadó, 2014. 479 old.

4. Mikonya Gy. Az európai egyetemek története (1700–1945). Budapest: Elte Tók, 2017. 456 old.

Критерії оцінювання та методичні рекомендації до проведення семінарських занять: Семінарські заняття є важливою формою навчального процесу, спрямованою на закріплення та поглиблення теоретичних знань студентів, розвиток навичок наукової дискусії, критичного аналізу та академічного мислення. Оцінювання участі студентів у семінарах здійснюється з урахуванням ряду якісних і змістових критеріїв. Насамперед береться до уваги ступінь підготовки до заняття: розуміння основних понять і положень теми, самостійне опрацювання рекомендованих джерел та літератури, вміння чітко та логічно викладати власні думки. Важливою є активна участь у дискусії, здатність ставити запитання, обґрунтовувати власну позицію, використовувати історичні приклади та порівняння. Також оцінюється вміння формулювати висновки, робити узагальнення, вести аргументовану полеміку на основі наукового матеріалу. Перевага надається студентам, які демонструють не лише репродуктивне засвоєння матеріалу, а й самостійність мислення, здатність до аналізу складних історичних проблем.

Термін доповіді може складати 5-10 хвилин, і оцінюється від 1-5 балів.

6. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача.

Зміст самостійної роботи з предмету **«Вступ до спеціальності»** визначається типовою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача. Самостійна робота поділяється на аудиторну і позааудиторну. Аудиторна самостійна робота реалізується під час читання лекцій і практичних занять, проведення індивідуальних консультацій та ін. Самостійна робота студентів над навчальним матеріалом програми курсу, що не виноситься на розгляд під час лекційних і практичних занять (позааудиторна самостійна робота), має на меті сформувати вміння самостійно працювати над рекомендованою літературою та відповідати на поставлені в аудиторіях питання. Індивідуальна робота студента з предмету **«Вступ до спеціальності»** включає написання есе з проблематики курсу, в якому потрібно критично осмислити ключові концепції, систематичне та ґрунтовне вивчення тенденцій розвитку Історичної науки загалом, що таке Історія і для чого вона потрібна. Приступаючи до самостійної роботи здобувачам освіти необхідно:

- попередньо ознайомитися з навчальним матеріалом, що виноситься на лекційні і практичні заняття;
- перевірити здобуті знання шляхом самоконтролю, відповідаючи на поставлені питання;
- виокремити ключові проблеми навчального матеріалу, що виноситься на самостійну роботу та опрацювати їх.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- праці з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою; конспектування літературних джерел.

7. Завдання для модульних контролів та критерії оцінювання

Модульний контроль 1.

Варіант 1.

1. Що таке історія як наука та яке її значення в суспільстві?
2. У чому полягає значення громадянської та інклюзивної освіти для історичної науки?
3. Як формувалася європейська та українська історіографія? Назвіть ключові постаті.

Варіант 2.

1. Що таке періодизація історії та які існують принципи її побудови?
2. У чому полягає сутність неформальної освіти та як вона відрізняється від формальної та інформальної освіти?
3. Які методи дослідження використовує історична наука?

Модульний контроль 2.

Варіант 1.

1. Охарактеризуйте основні види історичних джерел.
2. Які принципи та етапи написання наукової історичної роботи?
3. Як виникли перші університети в Європі та якими були їхні основні особливості?

Варіант 2.

1. Охарактеризуйте роль музеїв, архівів та бібліотек у збереженні історичної пам'яті.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні спеціальні та допоміжні історичні дисципліни.

3. Історія Ужгородського національного університету та Історичного факультету УжНУ.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи:

Заплановано дві модульні контрольні роботи, модульна контрольна складається із трьох теоретичних питань, роботи оцінюються у межах від 1-50 балів. Оцінювання модульної контрольної роботи з курсу **«Вступ до спеціальності»** передбачає всебічний аналіз змісту, структури та якості викладення матеріалу. Основними орієнтирами є ступінь розуміння студентом специфіки історичної науки, її мети, завдань та методології. Важливо, щоб у роботі було продемонстровано вміння логічно та послідовно викладати думки, здійснювати самостійні узагальнення, аргументовано використовувати ключові історичні поняття та терміни.

8. Рекомендований перелік тем рефератів та студентських наукових робіт

1. Що таке історія: предмет, об'єкт і функції історичної науки.
2. Історія як наука: характеристика та особливості історичного пізнання.
3. Основні історичні школи та напрями (позитивізм, марксизм, школа «Анналів», постмодерн).
4. Історія як соціальна пам'ять: роль історичної свідомості в суспільстві.
5. Історія та ідеологія: небезпека маніпуляції минулим.
6. Види історичних джерел та методи роботи з ними.
7. Історіографія як наука: основні поняття, напрями, завдання.
8. Архіви, музеї, бібліотеки як бази для історичного дослідження.
9. Усна історія: переваги та виклики.
10. Історичний документ: критерії достовірності.
11. Розвиток історичної науки в Україні (XIX–XXI ст.).
12. Видатні українські історики: М. Грушевський, Д. Яворницький, О. Оглоблин.
13. Світові історики, які змінили науку: Туїнбі, Бродель, Марк Блок.
14. Історична освіта в університетах України: сучасний стан і перспективи.
15. Роль Національної академії наук України у формуванні історичної науки.
16. Історія в публічному просторі: пам'ятники, музеї, кіно.
17. Public History (публічна історія): поняття та приклади.
18. Історична політика: між наукою та пропагандою.
19. Кар'єрні перспективи історика в сучасному світі.
20. Історія в цифрову епоху: роль технологій у дослідженні та популяризації.
21. Історія та археологія: спільні підходи та відмінності.
22. Використання соціології, антропології та психології в історичних дослідженнях.
23. Емоції в історії: чи можна їх досліджувати науково?
24. Історія повсякденності: що і як досліджує цей підхід.
25. Інклюзивна історія: як писати про меншості та «мовчазні» голоси минулого.
26. Роль історика в сучасному суспільстві: між наукою та громадянською відповідальністю.
27. Декомунізація та переосмислення історії XX століття в Україні.
28. Гендерна історія: як змінювалося уявлення про жінок і чоловіків у різні епохи.

29. Війна як історичне явище: інтерпретації, пам'ять, дослідження.
30. Історія дитинства: як змінювалося ставлення до дітей у різні епохи.
31. Постправда та історія: як працює фейкова історія у медіа.
32. Місце історії в шкільній освіті: що й як викладають дітям про минуле.
33. Цифрова історія: використання технологій у збереженні та вивченні минулого.
34. Історія історіографії: як змінювались уявлення про історичне знання.
35. Історія і культура пам'яті: чим відрізняється історичне дослідження від колективної пам'яті.
36. Взаємодія історії та політики в сучасному світі.
37. Історія як наука у постмодерністському контексті.
38. Роль філософії в розвитку історії як науки.
39. Особливості історії в країнах Центральної та Східної Європи.
40. Порівняння історії стародавнього світу та середньовіччя.
41. Роль історичних інститутів в дослідженні та збереженні національної пам'яті.
42. Вивчення соціальної історії: класові, етнічні та гендерні аспекти в історичних дослідженнях.
43. Перспективи розвитку історичних досліджень в Україні в XXI столітті.
44. Взаємодія історії та культури: як культура формує історичне розуміння світу.
45. Проблеми та методи дослідження історії інших народів та культур.

9. Рекомендована література

Основна література

1. Горохівський П. І. Спеціальні історичні дисципліни. Курс лекцій: Навч. посібн. для студентів денної форми навчання. Умань: РВЦ «Софія», 2010. 268 с. [Ел. версія].
2. Громадянська освіта: основи демократії 11 (12) клас. Навчальний посібник. Київ: "Основа", 2009.
3. Дюрант Вілл, Дюрант Аріель. Уроки історії. Огляд історії людства як продукту людського досвіду / Пер. з англ. Г. Пшеничної. Харків: Віват, 2022. 176 с.
4. Еко Умберто. Як писати дипломну роботу. Гуманітарні науки / Пер. за ред. О.Глотова. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 224 с.
5. Зашкільняк Леонід. Сучасна світова історіографія. Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. – Львів: ПАІС, 2007. – 309 с.
6. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти // <https://naurok.com.ua/post/konceptualni-zasadi-reformuvannya-istorichno-osviti-osnovni-momenti>. Перегляд: 28.12.2023
7. Лукіан. Як писати історію / Пер. з давньогрець. і коментарі Уляна Головач, Олександр Маханець, Назар Різун. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2014. – 88 с.
8. Нові підходи до історіописання / За ред. Пітера Берка / Пер. з англ. Тетяни та Андрія Портнових; Наук. ред. Тарас Цимбал. – Київ: Ніка-Центр, 2013. – 368 с.
9. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посібн. для студентів вищ. навч. закл. / Керівн. авт. колек.: І. Н. Войцехівська, В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. – Київ: Либідь, 2008. – 520 с. [Ел. версія].

10. Стефанюк Г. В. Джерелознавство: опорні конспекти і самостійна робота: Навч. посібн. для студентів Інституту історії, політології і міжнародних відносин. – Івано-Франківськ, 2013. – 133 с. [Ел. версія].
11. Суспільствознавство. Методичний посібник для вчителя. Київ: Аконіт, 2005.
12. Фенич Володимир. Вчорашнє завтра: подолання негативної спадщини яacobінського мислення і практики в історичній освіті та науці України // Ювілейний збірник на честь професора Павла-Роберта Магочія = A jubilee collection: essays in honor of professor Paul Robert Magocsi: до 70-річчя від дня народження = on his 70th Birthday / Відповід. ред. та упоряд.: Валерій Падяк, Патріція Крафчик = Editors and Compilers: Valerii Padiak, Patricia A. Krafcik. – Ужгород – Пряшів – Нью-Йорк = Uzhhorod – Prešov – New York: Видавництво В. Падяка = V. Padiak Publishers, 2015. – С. 203–234.
13. Шкільна історія очима істориків-науковців. Матеріали Робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України / Упорядкування та редакція Наталі Яковенко. – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. – 127 с.
14. Шологон Л. І. Спеціальні історичні дисципліни: мова та письмо. Конспект лекційних занять. Навч.-мет. посібн. для студентів другого курсу Інституту історії, політології і міжнародних відносин спеціальності «Історія». Івано-Франківськ, 2014. 84 с. [Ел. версія].
15. Яковенко Наталя. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 376 с.
16. Bertényi Iván. A történelem segédtudományai. Budapest: Osiris Kiadó, 2006. 319 old.
17. Bódy Zsombor: Michel Foucault és a történeti diszciplína ma. In Szekeres András szerk: *A történész szerszámosládája. A jelenkori történeti gondolkodás néhány aspektusa*. Budapest, 2002, L'Harmattan-Atelier, 37-50. p.
18. E. H. Carr. Mi a történelem? Budapest: Osiris Kiadó, 1995. 150 old.
19. Ernst Breisach. Historiográfia. Budapest: Osiris Kiadó, 2004. 468 old.

20. Farkas Zoltán. Cui prodest... A posztmodern történetírásról. *Aetas*, 1996. 4. sz. 80-88. p.
21. Gyáni Gábor. A történetírás fogalmi alapjairól. Tény, magyarázat, elbeszélés. In Bódy Zsombor - Ö. Kovács József szerk.: *Bevezetés a társadalomtörténetbe*. 11-53. p.)
22. Hajnal István. *Az élet és a formák. Hajnal István történelemszociológiája*. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 1996. 219 old.
23. Hanák Péter: A társadalomtudományok új módszereinek alkalmazása a történettudományban. *Századok*, 1971. 753-757. p.
24. Hansági Ágnes. Az idő archeológiája. A historika és az időrétegek modellje Reinhart Koselleck történetiség koncepciójában. In Kulcsár Szabó Ernő - Szirák Péter szerk.: *Történelem, kultúra, medialitás*. Budapest, 2003, Balassi, 31-52. p.
25. Jacob Burckhardt. Világtörténelmi elmélkedések. Bevezetés a történelem tanulmányozásába. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó KFT. 2001. 290 old.
26. K. Horváth Zsolt. Az eltűnt emlékezet nyomában. Pierre Nóra és a történeti emlékezetkutatás francia látképe. *Aetas*, 1999. 3. sz. 132-141. p.; Elképzelt múlt, felidézett jövő. Három séta az „örökség” erdejében. *Múltunk*, 2000. 3. sz. 178-200. p.
27. Katus László. Az Annales a történettudomány elvi és módszertani kérdéseiről. *Századok*, 1969. 1118-1126. p.
28. Klaniczay Gábor. A civilizáció peremén. Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1990. 393 old.
29. Magyarics Tamás. Klió és/vagy Kalliopé? A posztmodern amerikai történetírás néhány kérdése. *Aetas*, 1996. 1. sz. 87-97. p.
30. Marc Bloch. A történész mestersége. Történet elméleti írások. Budapest: Osiris Kiadó, 1996, 229 old.
31. Michel Foucault. A tudás archeológiája. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó, 2001. 311 old.
32. Ormos Mária. Történelem és történetírás. *Korunk*, 2000. 7. sz. 4-11. p.
33. Romsics Ignác. Történelem, történetírás, hagyomány. Budapest: Osiris

Könyvkiadó, 2008. 322 old.

34. Romsics Ignác. Múltról a mának. Tanulmányok és esszék a magyar történelemről. Budapest: Osiris Könyvkiadó, 2004. 466 old.

35. Takács Ádám. Michel Foucault és a történelem tapasztalata. *Századvég*, 1998.4. sz. 143-164. Old.

36. Történet-elmélet I-II. Budapest: Osiris Könyvkiadó, 2006. 2200 old.

37. Umberto Eco. Hogyan írjunk szakdolgozatot? Budapest: Partvonal Könyvkiadó, 2012. 214 old.

Допоміжна література

1. *«Писати історію патріотично – означає її переосмислювати...».*

Наймолодший декан найстаршого факультету УжНУ – про завдання сучасної української історичної науки [інтерв'ю з В. Феничем вела Ірина Гармасій] // Гармасій Ірина. Висока наука: Ужгородський національний. – Ужгород: Гражда, 2009. – С. 87–97.

2. Бойко О. Д. Історія України: підручник. Київ: Академвидав, 2018. 704 с.

3. Бойко О. Новітня історія України. 2014–2019 рр. Навчальний посібник. Київ: «ВЦ «Академіч», 2020. 160 с.

4. Власов В. Історія України. Пам'ятки архітектури, образотворчого мистецтва та персоналії, обов'язкові для розпізнавання. Тестові завдання. Київ: Літера ЛТД, 2019. 96 с.

5. Вовканич І.І., Мишко С.А., Мишко А.В., Лізак К.М. Підручник з англійської мови для студентів факультетів історії та міжнародних відносин. Ужгород: Гражда, 2020. 411с.

6. Володимир Фенич: бібліографія праць та науково-педагогічна і громадська діяльність /укладач Лариса Падяк; передм. П.-Р.Магочія. Ужгород: Видавництво Валерія Падяка, 2020. XXIV с. + 142 с.

7. Гісем О. В. Історія України: Збірник завдань у тестовій формі. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2020. 308 с.

9. Кульчицький С.В., Мицих Ю.А., Власов В.С. Історія України: Довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Літера ЛТД, 2008. 528 с.

10. Олашин М. В. Робоча програма навчальної дисципліни «Вступ до історії» (за вимогами кредитно-модульної системи) для студентів історичних факультетів. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2014. – 44 с.

12. Фенич Володимир. Біобібліографічний покажчик педагогічної, наукової та громадської діяльності. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2015. – 43 с.

14. Фенич Володимир. Вправління з історією по-українськи, або якою не повинна бути історія та історіографія Закарпаття після 1991 року // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Випуск 2 (33) / Редколегія: О. С. Мазурок (голова) та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2014. С. 138–156.

15. Фенич Володимир. Історія як тягар, а історична пам'ять як перепона щасливого життя в Україні // http://goloskarpat.info/analytics/historyzakarpattya/?utm_content=031. 28.06. 2017.

Шкільні підручники з історії України, Всесвітньої історії та інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ», рекомендованих МОН України

1. Власов В.С., Кульчицький С.В. Історія України (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Літера ЛТД 2019. 344 с

2. Власов В. Історія України: 8 клас / За ред. Ю.А. Мицика: навч. посібн., 2-ге вид., доповн. й переробл. Київ: А.С.К., 2002. 272 с.: іл.

3. Власов В., Гирич І., Данилевська О. Вступ до історії України та громадянської освіти: Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавництво «Генеза», 2023. 176 с.: іл., карти.

4. Власов В.С., Кульчицький С.В. Історія України (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів середньої школи. Київ: Літера ЛТД, 2019. 256 с.
5. Гісем О.В., Мартинюк О.О. Історія України (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. Заг. серед. освіти. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 288 с.: іл.
6. Гупан Н.М., Пометун О.І. Новітня історія України: 1914–1939: 10 кл.: Навч. посібн. Київ: Вид-во А.С.К., 2003. 376 с.: іл., карти.
7. Козицький А. (під ред.) Історія України: посібник для 10–11 класів. Львів: Піраміда, 2015. 256 с.
8. Кульчицький С., Шаповал Ю. Історія України (1914–1939) : Підручник для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Генеза, 2015. 304 с.
9. Реєнт О., Малій О. Історія України, Кінець XVIII – початок XX століття: Посібн. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Генеза, 2003. 224 с.: іл., карти.
10. Сорочинська Н.М., Гісем О.О. Історія України [рівень стандарту]: підручник для 11 класу загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. 240 с.
11. Струкевич О.К. Історія України: Підручн. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Грамота, 2009. 288 с.: іл.
12. Струкевич О.Л. Історія України (рівень стандарт): підручник для 11 класу. Київ: Грамота, 2019. 240 с.
13. Сургай Г.Г., Слюсаренко А.Г., Гусєв В.І. Новітня історія України (1900–2000): Підручник. Київ: Вища школа, 2015. 663 с.
14. Турченко Ф.Г., Мороко В.М. Історія України: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Генеза, 2009. 352 с.: іл., карти.
15. Турченко Ф.Г., Панченко П.П., Тимченко С.М. Новітня історія України (1939–2001): Підруч. Для 11-го кл. серед. загальноосв. навч. закл., Вид. 2-е, виправ. та допов. Київ: Генеза, 2006. 384 с.: іл., карти.

16. Швидько Г.К. Історія України XVI–XVIII століття: Підруч. для 8-го кл. серед. загальноосв. навч. закл., Вид. 2-е, переробл. та доповн. Київ: Генеза, 2003. 304 с.: іл.

Атласи:

1. Атлас з історії України 1914–1945 рр.: 10 клас. Київ: Інститут передових технологій, 2019. 16 с.

2. Атлас з історії України середина XX – початок XXI ст.: 11 клас. Київ: Інститут передових технологій, 2020. 16 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. http://keui.wordpress.com/shid_zahid/ – Схід-Захід: історико-культурологічний збірник.

2. <http://historians.in.ua/> – Міжнародний інтелектуальний часопис для істориків.

3. <http://www.history.org.ua> – різні видання Інституту історії України НАН (журнали «Український історичний журнал», «Соціум. Альманах соціальної історії», «Ruthenica», «Історіографічні дослідження в Україні», «Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики»; монографії).

4. <http://www.uamoderna.com> – Міжнародний часопис «Україна модерна».

5. <http://www.ji-magazine.lviv.ua/> – Незалежний культурологічний часопис Ї.

6. <http://history.ukma.kiev.ua/journals/uho> – Український гуманітарний огляд (сайт кафедри історії Національного університету Києво-Могилянська академія).

7. <http://krytyka.com/> – Часопис та видавництво Критика.

10. Питання до підсумкового контролю

1. Історія як наука. Дати визначення.
2. Особливості історії як науки.
3. Основні якості історика як фахівця.
4. Виховна роль історії.
5. Зв'язок історії з іншими науками.
6. Історичні джерела, загальна характеристика.
7. Види історичних джерел.
8. Археологічні джерела.
9. Етнографічні джерела.
10. Класифікація писемних джерел.
11. Речові пам'ятки історії.
12. Періодизація історії.
13. Поняття та сутність громадянської освіти.
14. Історичний розвиток громадянської освіти у світі та в Україні.
15. Впровадження громадянської освіти в навчальних закладах.
16. Кіно- фотодокументи як історичне джерело.
17. Літописи як історичне джерело.
18. Щоденники і мемуари як історичне джерело.
19. Принципи історичної науки.
20. Значення суб'єктивного фактору в історії.
21. Поняття та сутність інклюзивної освіти.
22. Основні принципи інклюзивного навчання.
23. Права та обов'язки учасників освітнього процесу в інклюзивному середовищі.
20. Наукові бібліотеки, система роботи з книгою.
21. Архівні установи в Україні.
22. Музеї, їх місце і значення в системі історичної науки.
23. Краєзнавство, форми краєзнавчої роботи.
24. Науково-дослідні історичні установи.
25. Система підготовки істориків.
26. Форми і методи самостійної роботи студентів.
27. Історіографія як наукова дисципліна.
28. Допоміжні історичні дисципліни.
29. Наукові і науково-публіцистичні історичні журнали.
30. Історичні культурно-освітні заклади і товариства.
31. Історія і політика – зв'язок і залежність.
32. Співвідношення між історичним фактом і узагальненням.

33. Історична література, її різновидності.
34. Наукове історичне дослідження, основні принципи і прийоми.
35. Значення і форми планування наукової роботи.
36. Правила роботи з архівними документами.
37. Структура наукової роботи. Написання вступу і висновків.
38. Оформлення наукового апарату і списку джерел.
39. Вимоги до написання рецензії.
40. Порядок і послідовність написання тексту наукової роботи.
41. Філософські теорії історичного процесу.
42. Методологія історичної науки.
43. Історична наука у «Новітньому часі». Школа Анналів.
44. Суспільна роль історичної науки.
45. Апробація наукового дослідження.
46. Обговорення, рецензування і захист роботи.
47. Історична наука у «Новому часі».
48. Методика роботи з науковою літературою і документами.
49. Загальні принципи вибору теми дослідження.
50. Виникнення історичної науки в античному суспільстві.
51. Законодавчі документи як історичне джерело.
52. Види додатків, їх значення, зміст і оформлення.

Критерії оцінювання підсумкового контролю

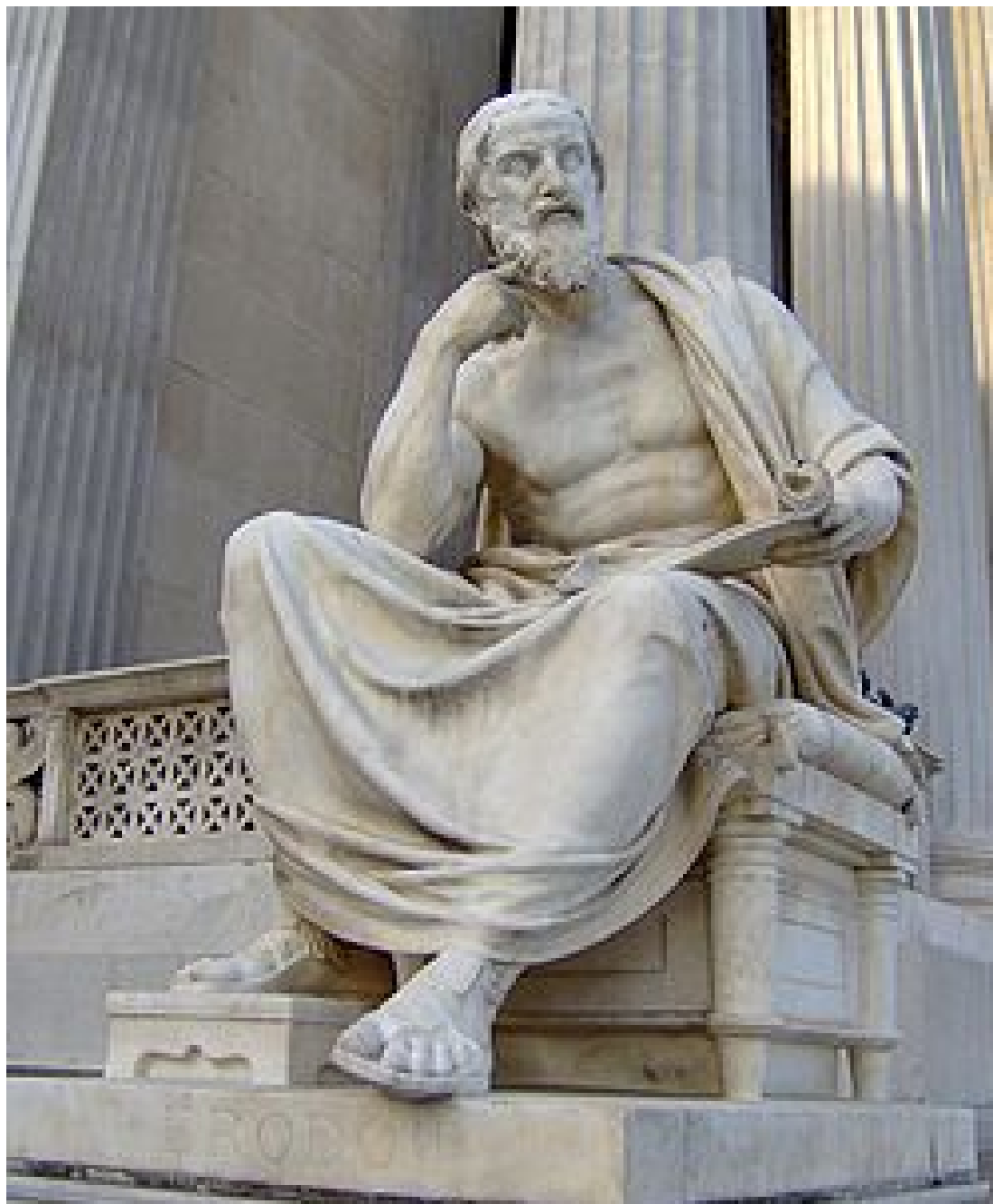
Програмою передбачено залік, як підсумковий семестровий контроль даної навчальної дисципліни. Підсумковий семестровий контроль здійснюється за результатами модульного контролю та усної відповіді на питання, що входять до екзаменаційних білетів. Оцінка виставляється за 100-бальною шкалою, яка переводиться у національну шкалу та шкалу ЄКТС. Білет складається з двох теоретичних питань. Виконання завдання потребує повної аналітичної та змістовної відповіді. Кожне питання оцінюється від 0 до 50-ти балів. Оцінку «відмінно» студент повинен повністю і глибоко розкривати тему, демонструючи глибоке розуміння основних історичних процесів та явищ, уміння застосовувати отримані знання в аналізі історичних подій. На оцінку «добре» студент надає чіткі відповіді, добре розкриваючи основні моменти теми. Пояснення

правильні, але можуть бути деякі недоліки в глибині аналізу чи деталях. На оцінку «задовільно» студент надає загальні відповіді, що містять основні положення, однак деякі аспекти теми розкриті поверхнево, з недостатнім аналізом чи обґрунтуванням. На оцінку «незадовільно» Студент не розкриває тему або дає поверхневі відповіді без належного аналізу, фактично обмежуючись лише цитуванням. Відповіді є неструктурованими, з серйозними недоліками в логічності та послідовності викладу.

Система навчання не передбачає обов'язкового семестрового заліку для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролі під час тижнів, вільних від аудиторних занять, їх знання оцінюються у 100-бальній шкалі. Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з навчальної дисципліни не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, які атестовані з оцінкою «незадовільно» зобов'язані скласти семестровий залік. Семестрові екзамени можуть також скласти студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на заліку здійснюється у 100-бальній шкалі.

Додаток 1

Історик: Геродот

Додаток 2
Історик: Леопольд фон Ранке

Додаток 3

Історик: Марк Блок

Додаток 4

Види історичних джерел

Додаток 5

Спеціальні історичні дисципліни

Спеціальна історична дисципліна	Що вивчає	Приклад джерела	
Боністика	Грошові паперові знаки, банкноти, цінні папери, векселі		Банкнота номіналом 1000 гривень періоду Української Держави. 1918 р.
Вексилологія	Стяги, прапори, хоругви		Гетьманський прапор Богдана Хмельницького
Генеалогія	Історію родів, родівід окремої людини		Фрагмент генеалогічного дерева князів Острозьких
Геральдика	Герби		Герб Війська Запорозького
Емблематика	Емблеми		Емблема Олімпійських ігор
Епіграфіка	Стародавні написи, вирізьблені на твердих матеріалах		Розетський камінь
Епістологія	Особисті листи, створені за давніх часів		Лист Михайлові Грушевському від доньки Катерини. Квітень 1909 р.
Спеціальна історична дисципліна	Що вивчає	Приклад джерела	
Нумізматика	Монети		Златник Володимира Святославовича
Сфрагістика	Печатки і штемпелі		Печатка Війська Запорозького часів Богдана Хмельницького

Додаток 5

British Museum- Британський музей, Лондон, Велика Британія

Додаток 6

Велика бібліотека реформатського церковного училища Шарошпатак, Шарошпатак, Угорщина

Додаток 7

Центральний державний історичний архів України, м. Львів

Додаток 8
Болонський Університет, Болонья, Італія

для заміток

